

АЕРОМОБІЛЬНІ ВІЙСЬКА – ПЕРСПЕКТИВНИЙ РІД ВІЙСЬК У ВИРІШЕННІ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

© Сташко А.І., 2006

Досліджено значення аеромобільних військ у вирішенні воєнних конфліктів, забезпеченні національної безпеки держави, що визначає їх як основні бойові військові формування сучасних сухопутних військ.

The role of mobile air forces in resolving military conflicts and guaranteeing national security of a state has been investigated in the article. They are considered as the main fighting military divisions of the present-day land forces.

Актуальність проблеми. Досвід останніх десятиліть, за час яких у світі трапилося кілька десятків воєнних конфліктів, переконливо свідчить, що мобільні дії військ під час сучасної війни стають однією із головних умов успіху. З історичного досвіду відомо, що той, хто своєчасно не помічає нову важливу тенденцію у військовому мистецтві, багато втрачає і прирікає свою країну на поразку. Питання впровадження мобільних дій у бойову практику має державне значення, оскільки нерозривно пов'язане із забезпеченням національної безпеки держави [2, с. 8].

Ступінь вивчення проблеми. Значення і місце аеромобільних військ у структурі сучасних армій висвітлено в працях зарубіжних науковців Д. Міллера, Д. Дудинського, Ю. Ненахова, І. Комарова. На думку військових фахівців провідних країн світу, мобільні дії є обов'язковим компонентом сучасної операції, бойових дій та бою, а здатність їх вести – ознакою високого рівня технічного розвитку і доказом професійної майстерності органів управління та військ [10, с. 518].

Праці українських дослідників стосуються аналізу засад та складників Воєнної доктрини України, з якого випливає, що до характерних рис сучасної збройної боротьби належать:

- поширення застосування новітніх систем озброєння та військової техніки, високоточної зброї, засобів повітряного нападу, розвідки та РЕБ, новітніх інформаційних технологій;
- ураження військ (сил), об'єктів тилу, економіки, комунікацій на всій території протидіючих сторін;

- високоманеврові (мобільні) дії військ (сил) на розрізних напрямках з поширеним застосуванням сил швидкого реагування, аеромобільних та повітрянодесантних військ, десантів та військ спеціального призначення [14, с. 4].

Зважаючи на актуальність і недостатнє вивчення проблеми, автор поставив за мету дослідити основні тенденції світового досвіду використання аеромобільних і повітрянодесантних військ та специфіки розбудови національних формувань в ретроспективному та переспективному аспектах, виконання національними військами завдань оперативно-стратегічного та оперативного характеру, що забезпечить набуття аеромобільними та повітрянодесантними військами статусу основних бойових військових формувань Сухопутних військ Збройних сил України.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих матеріалів для проведення компаративного аналізу розвитку вітчизняних і зарубіжних формувань аеромобільного роду військ.

Виклад основного матеріалу. На ранніх етапах розвитку військового мистецтва оперативна мобільність забезпечувалася пересуванням піхоти у пішому порядку, перевезенням її на гужових

возах і вітрильних судах. Найбільшу мобільність на полі бою та за його межами на той час мала кавалерія. З появою механічних засобів пересування (паровозів, пароплавів, автомобілів, літаків тощо) технічною основою оперативної мобільності стають різні види транспорту. Підвищення оперативної мобільності досягалося також за рахунок зміни структури збройних сил, видів та родів військ, створенням нових військових формувань, які мали вищі маневрові можливості [4, с. 42]. Крім того, для досягнення високої мобільності в оперативному шикуванні військ створювалися такі нові елементи, як ешелон розвитку прориву, оперативно-маневрові групи, кінно-механізовані групи тощо. Їх основу становили самі мобільні формування того часу – кавалерійські і танкові [10, с. 48].

Для швидкого перенесення зусиль у глибину оборони противника та для допомоги військам, які наступають з фронту, поширеного застосування набули повітряні десанти.

Великий внесок у теорію бойового застосування повітряних десантів зробив маршал Радянського Союзу М.М. Тухачевський, котрий ще у другій половині 20-х років XX століття глибоко дослідив значення і місце повітряних десантів у майбутній війні, обґрунтував перспективність повітрянодесантних військ [12, с. 7].

З появою ранцевого парашута Г.Є. Котельникова з'явилася реальна можливість оперативного транспортування у тил противника військових формувань для виконання бойових завдань літаками без їх посадки на аеродроми висадженням парашутним способом. 2 серпня 1930 року вперше у світі в СРСР на навчаннях Московського військового округу був висаджений повітряний десант парашутним способом. Надалі повітряні десанти у кількості від декількох сотень до декількох тисяч десантників зі зброєю, спорядженням та бойовою технікою висаджувалися практично на всіх навчаннях і маневрах, під час яких продовжувалося удосконалення вишколу особового складу повітрянодесантних частин десантуванням парашутним, посадковим і комбінованим способами та дій у тилу противника під час виконання бойових завдань [12, с. 10].

Використання парашута для десантування особового складу призвело до появи нового елемента оперативної побудови військ – повітряного десанту та нової форми спільних операцій – повітрянодесантної операції.

Проведений експеримент і подальше застосування повітряних десантів привернули велику увагу з широкого загалу військових спеціалістів провідних країн світу. І вже у березні 1938 року під час захоплення Австрії Німеччина вперше застосувала свої повітрянодесантні війська. Під час Другої світової війни найпоширеніше німецькі повітрянодесантні війська застосовували під час захоплення Норвегії, Бельгії, Нідерландів та острова Крит [9, с. 41].

На початку 1940 року США, а з липня 1940 року Велика Британія розпочали формування своїх повітрянодесантних військ і вже у серні 1944 року англо-американське командування із діючих у Європі повітрянодесантних військ створило 1-шу повітрянодесантну армію союзників у складі двох повітрянодесантних корпусів – американського та англійського, які мали відповідно три американські [17, с. 82, 101] і дві англійські [1, с. 6] повітрянодесантні дивізії, дві окремі повітрянодесантні бригади і, окрім того, французькі та польські парашутні частини, а також військово-транспортну авіацію. Наймасштабніші повітрянодесантні операції були проведені в Італії (Сицилія), Франції (Нормандія), Нідерландії та під час форсування річки Рейн [13, с. 73].

Характерними завданнями оперативно-стратегічних та оперативних повітряних десантів були:

- сприяння збройним силам в оволодінні окремою державою, яка займала важливе стратегічне положення на театрі воєнних дій шляхом захоплення політичних центрів, аеродромів і портів (висадження німецького повітряного десанту на територію Норвегії у квітні 1940 року);

- захоплення острова, який має стратегічне значення (Критська повітрянодесантна операція німецьких військ у травні 1941 року) [9, с. 59];

- сприяння сухопутним військам у підвищенні темпів наступу захопленням і утриманням мостів на послідовно розташованих у глибині оборони противника водних перешкодах (Арнемська повітрянодесантна операція союзників у жовтні 1944 року), а також оволодіння укріпленими районами і дезорганізація оборони, запобігання підходу резервів противника (німецький повітряний десант під час вторгнення у Нідерланди та Бельгію у травні 1940 року, повітряний десант союзників у районі з центром Везель у березні 1945 року та Рейнська повітрянодесантна операція) [9, с. 129];

- сприяння військам, які наступають, в оточенні та розгромі угруповань противника (Вяземська повітрянодесантна операція 1942 року);
- сприяння висадженню на узбережжя морських десантів запобіганням підходу резервів противника до району висадження (англо-американський повітряний десант під час Нормандської операції 1944 року захопив переправи на річках, що протікають поблизу).

Найяскравішим прикладом застосування повітрянодесантних військ у Другій світовій війні було висадження повітряного десанту гітлерівців на о. Крит та його захоплення у травні 1941 року. Острів обороняли війська загальною кількістю близько 55 тисяч. Чисельність німецьких десантників – близько 22 тисяч. Повітрянодесантну операцію проводили протягом 11 днів. За цей час гітлерівці втратили близько 4 тис. ос. вбитими та близько 2 тис. ос. пораненими. Переможени встигли евакуювати лише 16 тис. військовослужбовців, а решту 39 тис. втратили вбитими, пораненими та полоненими [9, с. 64].

Показовим був десант під Мединню. У тил противника був висаджений парашутно-десантний батальйон майора Сторчака. Протягом січня-лютого 1942 року батальйон здійснив рейд по німецьких тилах, чим сприяв успішному наступу 43-ї армії.

У лютому 1942 року для надання допомоги частинам 29-ї армії, які знаходилися в оточенні в районі Ржищева, було десантовано парашутно-десантний батальйон 204-ї повітрянодесантної бригади. Своїми діями десантники надихнули тих, хто був в оточенні, підняли їх бойовий дух, вселили впевненість, надали допомогу продовольством та боеприпасами. 18 лютого частини 29-ї армії почали прорив і 22 лютого з'єдналися зі своїми військами. Парашутно-десантний батальйон переважно забезпечував прикриття тилу і флангів армії [3, с. 354].

Більшість повітрянодесантних операцій Другої світової війни були успішними і їх досвід підтвердив, що застосування повітряних десантів неможливе без таких факторів, як ретельна підготовка операції, єдність командування та централізація управління, знання реальної обстановки в районі десантування і передбачення її розвитку, надійне вогневе ураження противника, досягнення раптовості дій, правильний вибір місця і часу висадження, панування у повітрі, організація та підтримання взаємодії повітряних десантів з військами, які наступали з фронту з авіацією і з морськими десантами, всебічне забезпечення бойових дій десанту [12, с. 14].

У повоєнний період повітряно-десантні війська всіх провідних країн світу брали участь практично у всіх локальних війнах та збройних конфліктах. На основі цього досвіду постійно удосконалювалася організаційно-штатна структура підрозділів, частин та з'єднань повітряно-десантних військ, впроваджувалися нові форми і способи дій [1, с. 159].

Пошук шляхів підвищення мобільності військ призвів до появи вертольотів та їх поширеного застосування під час виконання бойових завдань під час війн у Кореї (1950–1953 рр., США), В'єтнамі (1964–1973 рр., США), Афганістані (1979–1989 рр., СРСР) та інших “гарячих точках” [13]. Ці чинники зумовили появу аеромобільних військових формувань [10, с. 522].

З досвіду відомо, що підрозділи, частини та з'єднання сухопутних військ не зможуть досягти максимальної мобільності, якщо вони пересуватимуться лише по суші. Адже особливість місцевості багатьох районів світу виключає можливість використання танків, бойових машин, бронетранспортерів і навіть всюдиходів. Тому на сучасному етапі, на думку військових фахівців провідних країн світу, виняткового значення набуває повітряна мобільність [6, с. 38].

З прийняттям на озброєння такого специфічного літального апарату, як вертоліт, з'явилася можливість упровадження нових способів підготовки та ведення бойових дій сухопутними військами. Вертольоти мають змогу вертикально підніматися у повітря і приземлятися на обмежений необладнаний майданчик, на великій швидкості, незалежно від умов місцевості, переміщатися у просторі, переміщати техніку та вантажі як у вантажній кабіні, так і на зовнішній підвісі, висаджувати особовий склад посадковим способом у режимі зависання на висоті 1–2 метри, а за допомогою тросів або фалів – на висоті 10–15 метрів [11, с. 34]. Вертольоти дають можливість аеромобільним військовим формуванням готуватися до бою на значній відстані від противника і в короткі терміни висуватися до намічених об'єктів та рубежів, здійснювати стрімке вертикальне охоплення, маневр силами та засобами за відсутності наземних комунікацій безпосередньо на полі

бою, проникати у тил противника через недоступні для наземних військ ділянки місцевості, у короткі терміни виконувати завдання і повертатися у розташування своїх військ, здійснювати висадження в лісі, в горах, на заболочені ділянки, в населених пунктах і навіть у місті [10, с. 526].

Поява вертольотів та їх використання у збройній боротьбі призвело до появи нових форм дій – десантно-штурмові дії, а участь аеромобільних військ у спеціальних, антитерористичних і миротворчих операціях призвела до появи аеромобільних дій [1, с. 4].

На цей час збройні сили всіх провідних країн світу мають у своєму складі добре оснащені повітрянодесантні та аеромобільні війська. Їх частка у сухопутних військах усіх провідних країн світу постійно зростає. Це зумовлено тим, що від чисельності військових формувань, здатних вести високомобільні дії, використовуючи повітряний простір, залежить успіх у збройній боротьбі.

Досвід останніх воєнних конфліктів переконливо свідчить, що відсоток мобільних військових формувань, які діяли у складі коаліційних сил, має стійку тенденцію до зростання [1, с. 457].

На сучасному етапі світового розвитку необхідно визнати, що світ перейшов від біполярної моделі з конфронтацією між двома супердержавами до моделі невизначеної багатополуносності з великою кількістю регіональних держав і конфліктів. Із усуненням загрози глобальної війни на другий план стає зрозуміло, що світ вступає в епоху “малих” війн і регіональних конфліктів. У сучасних умовах політичний вплив та воєнно-політичні цілі, як правило, досягаються не бойовими, а спеціальними і миротворчими операціями. Це кращий і цивілізований спосіб взаємодії між партнерами і найефективніший спосіб впливу на негативні процеси, які спричиняють загрозу миру.

Аналіз спрямованості розвитку принципів, форм і способів збройної боротьби на підставі досвіду останніх воєнних конфліктів засвідчив, що застосування збройних сил, взагалі, і сухопутних військ, зокрема, докорінно змінюється. Епоха “класичних” воєн, які здійснювали багатомільйонні армії, незворотно закінчилася [14, с. 527]. Приклад Чечні свідчить, що армія Російської Федерації, яка півстоліття готувалася до проведення фронтових наступальних та оборонних операцій, не готова ні психологічно, ні організаційно до участі у спеціальних, миротворчих та антитерористичних операціях [8, с. 44]. І лише повітрянодесантні війська та війська спеціального призначення, де більшість офіцерського складу мали досвід Афганістану, Баку, Єревана, Тбілісі, Югославії та інших “гарячих точок”, у взаємодії з авіацією та за підтримки ракетних військ та артилерії змогли успішно виконувати завдання [2, с. 255].

Розпочалася ера “малих війн” з обмеженим застосуванням живої сили, що характеризується незрівнянно високим технологічним рівнем з поширеним використанням нових засобів збройної боротьби та спеціального забезпечення. Вони засвідчили, що бойові можливості виявляються зовсім інакше і це призводить до ситуації, коли виявляється значна перевага “якості” над “кількістю”, що своєю чергою змушує провідні держави утримувати не численні збройні сили, а добре оснащені найсучаснішим озброєнням та бойовою технікою, мобільні, невеликі за кількістю професійні військові формування [2, с. 288].

Відсутність численних армій зумовлює відсутність суцільних ліній фронту, зменшення щільності військ в оперативній побудові. Тому здатність аеромобільних та повітрянодесантних військ, що мають високу оперативну мобільність у стислий термін розгортати бойові дії на флангах і в тилу противника, швидко здійснювати маневр, сміливо і раптово завдавати удари по життєво важливих об'єктах противника, надає їм велику перевагу перед іншими військовими формуваннями [7, с. 59].

Враховуючи усе перелічене та на підставі вимог, яким повинні відповідати сучасні сухопутні війська, основою Сухопутних військ Збройних сил України повинні стати мобільні військові формування: аеромобільні, повітрянодесантні, армійської авіації та спеціального призначення.

Корпус швидкого реагування зі складу ОСШР доцільно мати у складі: повітрянодесантної бригади, трьох аеромобільних бригад, до штату яких входить по полку армійської авіації, механізованої бригади, артилерійської бригади та бригади ППО, бригади армійської авіації, частин та підрозділів забезпечення.

Порівняймо. У складі Сухопутних військ США найбоекватнішим і високомобільним оперативним об'єднанням вважається 18 повітрянодесантний корпус, який складається з 82 пдд, 101пшд, 10 лпд,

3 мд, бригади ПА, двох бригад АА та частин і з'єднань забезпечення, навчальних та спеціальних частин. 18 ПДК має понад 700 вертольотів. За рівнем інтелектуального розвитку 96 % особового складу корпусу належать до вищих (1–3) категорій і є елітою Сухопутних військ [2, с. 358].

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що:

– аеромобільні та повітрянодесантні війська найбільше відповідають сучасним вимогам загальновійськового бою та операції, оскільки фактор часу є вирішальним для досягнення перемоги: взвод кількістю 25 осіб переміщається на відстань 250 км одним вертольотом за одну годину, а взвод на трьох БПП переміщається на 250 км. лише за добу (витрати палива при цьому становлять: на вертольоті Мі8т – 900 л, на трьох БМП – 1035 л);

– оснащення Сухопутних військ вертольотами дасть значну економію державних коштів: вартість сучасного вертольота – \$ 1–1,2 млн., вартість сучасного танка – \$ 1,3–1,5 млн.; співвідношення втрат 1:14 на користь вертольотів; співвідношення “ефект-вартість” на користь вертольотів найбільше відповідають – \$ 1,2 млн. до \$ 21 млн. (1:17,5);

– озброєння транспортно-бойового вертольота додатково ракетами класу “повітря-повітря” надасть можливість успішно боротися не лише з наземними цілями, але й з повітряними;

– “універсальність” аеромобільних та повітрянодесантних бригад дає підстави сподіватися на те, що у майбутньому вони стануть основними бойовими військовими формуваннями Сухопутних військ Збройних сил України, а танки, що вивільняться з механізованих з'єднань і частин, можуть бути зведені в окремі танкові підрозділи для їх доцільнішого використання;

– аеромобільні та повітрянодесантні підрозділи, частини і з'єднання готуються для ведення боїв, бойових, десантно-штурмових, рейдових та аеромобільних дій і можуть десантуватися парашутним, посадковим та комбінованим способами вертольотами і літаками залежно від поставлених бойових завдань та умов; за високомобільними військовими формуваннями майбутнє.

1. Миллер Д. Командос: Формирование, подготовка, выдающиеся операции спецподразделений. – Минск: Харвест, М.: ООО “Издательство АСТ”, 2001. – 512 с. – (Командос). 2. Войска специального назначения / Авт.-сост. Д.Н. Дудинский: Энциклопедия военного искусства. – Минск: Современ. литератор, 1998. – 512 с. 3. Ненахов Ю. Войска спецназначения во второй мировой войне / Под общ. ред. А.Е. Тараса. – Минск: Харвест, М.: ООО “Издательство АСТ”, 2000. – 736 с. – (Командос). 4. Голль Ш. Профессиональная армия. – М.: Воениздат 1935. – 95 с. 5. Енциклопедія українознавства: В 10 т. / Гол. ред. В. Кубійович; Наук. Т-во ім. Шевченка. – Львів: Молоде життя, 1993. – 2000. 6. Марковский В. Жаркое небо Афганисана. – М.: Техника – молодежи, 2000. – 64 с. 7. Козлов С. командование специальных операций ВВС США // Братишка. – 2006. – № 5. – С. 58–61. 8. Рязанов О. “Малая война”: принцип классицизма // Братишка. – 2005. – № 9. – С. 42–47. 9. Макнаб К. Парашютисты III Рейха. – М.: Эксмо, 2005. – 175 с. 10. История военного искусства: Учеб. для военных академий Советских Вооруженных Сил / Б.В. Панов, В.Н. Киселев, И.И. Картавцев и др. – М.: Воениздат, 1984. – 535 с. 11. Керівництво з повітряно-десантної служби (КПДС–2003). – К.: Азимут-Україна, 2003. – 288 с. 12. Герасименко И.А. Воздушно-десантная подготовка. Ч. 1. Парашютно-десантные средства, их подготовка и десантирование личного состава (грузов). – М.: Военное издательство, 1986. – 407 с. 13. Gavin J.M. Airborne Warfare – Washington, 1847. – 157 с. 14. Корж Г.П. Афганское досье: Война СССР в Афганистане. – Харьков: Фолио, 2002. – 559 с.